

Alan Dışından Atanan Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Profilleri*

Selma GÜLEÇ**

Sevilay KARA***

ÖZET

Eğitim sistemine değişik kaynaklardan yetişen sınıf öğretmenlerinin atanmasıyla farklı sorunlar yaşanmaya başlanmıştır. Bu sorunları aşmanın bir yolu da bu öğretmenlerin sistem içinde verimlerinin yükseltilebilmesi ve başka işi gerçekleştirilebilmeleri için yapılanlar ve yapılabileceklerdir. Bu nedenle bu grup öğretmenlerin hangi kaynaklardan geldikleri ve bu mesleği seçme nedenleri önem kazanmaktadır.

SUMMARY

Because of the various source of classroom teacher educations, different problems started. One of the way to surpass these problems is to increase productivity of these teachers in the system and the things done and can be done to educate them beter.

For that reason the source of these teachers and the reasons of choosing this profession are becoming important.

GİRİŞ

Çağdaş gelişmeleri takip eden uygulayan, nitelikli, yeniliklere açık öğretmen yetiştirmek ancak eğitimle gerçekleşebilir. Bu nedenle eğitim sisteminin en önemli değişkeni olan öğretmenin yetiştirilmesi önem taşımaktadır. Eğitim sistemine değişik kaynaklardan yetişen sınıf öğretmenlerinin atanmasıyla daha farklı sorunlar yaşanmaya başlanmıştır.

I. Alan Dışından Öğretmen Atamalarının Tarihi Gelişimi

Tarihi gelişim içinde baktığımızda, alan dışından öğretmen atamaları 1860 yılında başladığı, ilgili yasal düzenlemelerin 1861'de yapıldığı

* Bu çalışma "İlköğretim Denetçileri ile Alan Dışından Atanan Sınıf Öğretmenleri arasındaki İletişim" konulu Yüksek Lisans tezinin bir bölümüdür.

** Doç. Dr.; Uludağ Üni. Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

*** İlköğretim Müfettişi

bilinmektedir. Darümuallimin mezunu öğretmen adaylarından yeterli sayıda eleman bulunmadığı ve bazı mezunların bilgi düzeylerinin yeterli olmadığı gerekçeleriyle, Darümuallimin dışından da, sınavla öğretmen atama yolu açılmıştır. 1 Eylül 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesinde öğretmen yetiştiren kurumların mezunlarının öğretmen atamalarında, başka yollarla mesleğe gireceklerden daha öncelikli olduğu yer almaktadır. 1908-1918 II. Meşrutiyet ve 1878-1908 Mutlakiyet dönemlerinde öğretmen yetiştiren kurumların dışından öğretmen atanması çok yaygın şekilde görülmüştür. Eğitim Bakanı Emrullah Efendi 1912 yılında "yalnızca okuma yazma bilenlerden isteyenlere" bile öğretmenlik ehliyetnamesi verileceğini duyurmuştur. Cumhuriyetin 1923'de devraldığı ilkokul öğretmeni sayısı 10102 idi. Mesleki eğitim görmüş olanların sayısı 2734'tür. Bunların önemli bir kısmı medreselerin alt sınıflarından ayrılmış, imamlık, müezzinlik görevleri de bulunan kimselerdi. Geri kalan 1357'si yalnızca ilkokul görmüş, medreseden ayrılıp doğrudan öğretmen olmuş, 152'si düzenli hiç bir öğrenim görmemiş, 2107'si de hiç bir öğretmenlik bilgisi ve yetkisi bulunmayan kişilerdi. Bir süre sonra bunların 756'sı sınav sonucu meslekten çıkarılmışlardır. 1936-1946 yılları arasında, askerliğini erbaş olarak yapan köy gençleri sınavla seçilerek 6-8 aylık bir eğitimden sonra bazı köy okullarına "eğitmen" adıyla atanmışlardır. Bu şekilde 8500 kadar eğitimci yetiştirilmiştir. Günümüzde ise, 1996 yılı ikinci atama döneminde sınıf öğretmenliği eğitimi almamış kişilerin atamaları yapılmıştır. Bu dönemde "Pedagojik Formasyon" aranmamış, 10 bin kontenjana karşılık çoğunluğu Ziraat Fakültesi mezunu olmak üzere 47000 başvuru olmuştur. Bunlardan atananlar illerde yaz aylarında, Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanan program doğrultusunda kısa süreli pedagojik formasyon kurslarından geçirilmişlerdir (Akyüz, Milli Eğitim: 1998/137: 6-8). Böyle bir kurs almadan önce, hiç bir ön bilgi kazanmadan sınıf okutmuşlardır (1996 yılında göreve atanmışlar, 1997 Haziran ayında kursa başlamışlardır).

Gittikçe büyüyen sınıf öğretmeni ihtiyacı sonucunda, alan dışından sınıf öğretmenleri atamaları yapılmaya başlanmıştır. Çeşitli kaynaklarda yetişen bu öğretmenlerin alınması ile nicel sorunlar aşılmaya çalışılmıştır. Alana taşınan öğretmenlerin beraberlerinde bir çok sorunu taşımaları kaçınılmazdır.

Milli Eğitim Bakanlığı'ndan Sınıf Öğretmenlerinin geldikleri kaynaklar ile ilgili sayısal döküman alınamamıştır. Araştırmaya konu olan Bursa İline incelediğimizde; Alan Dışından Bursa İline 478 Sınıf Öğretmeninin atandığı, 232'sinin pedagojik formasyon almadan atandıkları, bunların bir kısmının 1997 yaz aylarında, bir kısmının 1998 yaz aylarında, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan, iki ay süreli pedagojik formasyon Kurslarına Bursa İlinde katıldıklarını görmekteyiz. Yanlız eş durumu ile sonradan atananlar bu sayıların dışındadır. Araştırmamıza konu olan pedagojik for-

masıonsuz atanan 232 sınıf öğretmenidir. Çeşitli nedenlerle öğretmenlerin 208'ine ulaşılabilmektedir. Bilgi toplama aracı olarak anket hazırlanmıştır.

2. Bulgular ve Yorum

a. Bulgular

Bursa ilinde araştırmamıza konu olan toplam 208 sınıf öğretmenininki profili incelendiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Tablo I
Alan Dışından Atanan Sınıf Öğretmenlerinin Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyetiniz	f	%
Kadın	157	75
Erkek	51	25

Tablo II
Alan Dışından Atanan Sınıf Öğretmenlerinin Meslekteki Kıdem Dağılımı

Kıdeminiz	f	%
5-10 Ay	36	17,3
11-16 Ay	88	42,3
17-22 Ay	64	30,8
22 Aydan	20	9,6
Fazla		
Toplam	208	100

Tablo III
Alan Dışından Atanan Sınıf Öğretmenlerinin Çalıştıkları Merkezlerin Dağılımı

Çalıştığınız Okulun Bulunduğu Merkez	f	%
Köy	49	23,6
Belde	21	10
İlçe	80	38,5
İl	58	27,9
Toplam	208	100

Alan dışından atanan öğretmenlerin %66,4'ü il ve ilçe merkezlerinde görev yapmaktadır.

Tablo IV
Alan Dışından Atanan Sınıf Öğretmenlerinin Mezun Oldukları
Fakülte Bölüm ve Lisansüstü Derecelerinin Dağılımı

	f	%
Fen Edebiyat Fakültesi		
Biyoloji	13	
Klasik Arkeoloji	2	
Kimya	8	
Sanat Tarihi	4	
Fizik	4	
Toplam	32	15,4
Fen Fakültesi		
Matematik	4	
İstatistik	2	
Toplam	6	2,9
Veteriner Fakültesi	4	
Toplam	4	1,9
Hukuk Fakültesi	4	
Toplam	4	1,9
Diş Hekimliği Fakültesi	1	
Toplam	1	0,5
İşletme Fakültesi	5	
Toplam	5	2,4
Güzel Sanatlar Fakültesi		
Tekstil	4	
Resim	2	
Grafik	2	
Toplam	8	3,9
Fransız Dili Ve Edebiyatı	5	
Toplam	5	2,4
Alman Dili Edebiyatı	7	
Toplam	7	3,4
Mühendislik Fakültesi		
Makine	7	
Kimya	3	
Jeofizik	1	
Jeoloji	7	
Gıda	3	
Çevre	1	
Toplam	22	10,6
Ziraat Fakültesi		
Toprak	4	
Gıda Bilimi ve Teknolojisi	12	

Bahçe Bitkileri	13	
Tarım Ekonomisi	3	
Tarım Yapılar Ve Sulama	4	
Bitki Korumu	3	
Zootekni	6	
Tarla Bitkileri	3	
Toplam	48	23, 1
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi		
İşletme	23	
Kamu yönetimi	6	
Çalışma Ekonomisi	5	
İktisat	10	
Maliye	7	
Uluslararası İlişkiler	1	
Toplam	52	25
İletişim Fakültesi		
Gazetecilik	4	
Toplam	4	1, 9
Turizm İşletmeciliği Otelcilik Yüksek Okulu		
	3	
Toplam	3	1, 4
Siyasal Bilimler Fakültesi		
Siyaset Bilimi		
Toplam	1	0, 5
Su Ürünleri Fakültesi		
	3	
Toplam	3	1, 4
Orman Fakültesi		
Orman Endüstri Mühendisliği	3	
Toplam	3	1, 4
G. Toplam	208	100
Yüksek Lisans Yapanlar		
	11	5, 2

Tablo V
Alan Dışından Atanan Sınıf Öğretmenlerinin
Daha Önce Bir İşte Çalışma Durumu

Daha Önce Bir İşte Çalıştınız mı?	f	%
Evet	152	73
Hayır	56	27
Toplam	208	100

Araştırma grubunda yer alan öğretmenlerin %73'ü, öğretmenlik mesleğine başlamadan önce bir işte çalıştığını belirtmişlerdir.

Tablo VI
Alan Dışından Atanan Sınıf Öğretmenlerinin Öğretmenlikten Önce
Çalıştıkları İşlerin Dağılımı

	f
Mühendislik Şirketi	1
Damızlık Çiftliği	1
Dersane	2
Gıda İle İlgili Kuruluşlar	5
Değişik İşler	2
Vekil Öğretmen	8
Memur	4
Ticaret	7
Tercüman	2
Kendi İşinde	3
İlaç Şirketinde	1
Muhasebe	5
Otomotiv Sektörü	4
Müşteri Temsilciliği	2
Teknik Ressam	1
Özel Sektör(Belirtmeyen)	49
Programcı	1
Gazetecilik	3
Sağlık Teknisyeni	1
Desinatör	1
Köy Hizmetlerinde	2
Araştırma Görevlisi	3
Gıda Mühendisi	1
Turizm Sektörü	3
Biyolog	2
Avukat	2
Diş Hekimi	1
Kurslar Asistanı	1
İnşaat Sektörü	1
Çoban	1
Orman Ürünleri Fabrikası	2
Sosyal Sigortalar Kurumu	1
Banka	4
Tavuk Çiftliği	3
Tekstil	1
Zabıta Memuru	4
Yönetici	1
Sigorta Şirketi	1
Kamu İktisadi Teşebbüsü(K. İ. T)	2
Tıp Merkezi	2
Otel	1
Kütüphane	1
Laboratuvar	3
İşini Belirtmeyen	2
Toplam	152

Araştırma grubunda yer alan sınıf öğretmenlerinin 10'u daha önce öğretmenlik ile ilgili bir işte çalıştığını belirtti.

Tablo VII
Alan Dışında Atanan Sınıf Öğretmenlerinin Atandıktan Sonra Sınıf Okutma Durumları

Sınıf Okuttunuz mu?	f	%
Evet	202	97,1
Hayır	6	2,9
Toplam	208	100

Alan dışından atanan sınıf öğretmenlerinin %97,1'i göreve atanır atandıktan sonra sınıf okutmaya başlamışlardır.

Tablo VIII
Alan Dışından Atanan Sınıf Öğretmenlerinin 1998 Haziran Ayı İtibariyle Sınıf Okutmaları Durumu

Şimdi Sınıf Okutuyor musun?	f	%
Evet	184	88,5
Hayır	24	11,5
Toplam	208	100

Tablo VIII'de de görüldüğü gibi alan dışından atanan sınıf öğretmenlerinin %88,5'i halen sınıf okutmaktadır.

Tablo IX
Alan Dışından Atanan Sınıf Öğretmenlerinin Bu Mesleği Sürdüremeleri İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Sınıf Öğretmenliği Mesleğini Sürdürebek misiniz?	f	%
Evet	115	55,3
Hayır	39	18,8
Kararsızım	54	25,9
Toplam	208	100

Araştırma grubundaki öğretmenlerin, öğretmenlik mesleğini sürdürmekte kararlı olanların sayısı 115, yüzdesi 55,3'dür.

Tablo X
Alan Dışından Atanan Öğretmenlerin Bu Mesleği Seçmeleri İle İlgili Seçeneklerin Öncelik Dağılımları

Mesleği Seçme Nedenleri	1. Öncelik		2. Öncelik		3. Öncelik		4. Öncelik		5. Öncelik		Değ. Alan	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Öncelik Sırasına Göre												
Alanımda İş Bulamadığım İçin	57	27,4	10	4,8	22	10,57	13	6,6	3	1,4	99	47,5
Eşimin Tercih Olduğu İçin	6	2,9	16	7,7	20	9,6	14	6,7	3	1,4	59	28,4
Öğretmenlik Mesleği Rahat Olduğu İçin	26	12,5	63	30,5	34	16,3	4	1,9	-	-	127	61
Öğretmenlik Mesleğini Sevdiğim İçin	112	53,8	44	21,2	15	7,2	3	1,4	-	-	174	83,7
Diğer	8	3,8	5	2,4	4	1,9	1	0,5	1	0,5	19	9,3

Araştırma grubunda yer alan sınıf öğretmenleri birinci öncelik olarak "öğretmenlik mesleğini sevdiğim için" seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu seçeneği birinci öncelik olarak belirten öğretmen sayısı 112, yüzdesi 53,8'dir.

b. Yorum

Araştırma grubunda yer alan, atanırken "Pedagojik Formasyon" aranmayan sınıf öğretmenlerinin Tablo I'de görüldüğü gibi 157'si kadın, yüzdesi 75'dir. Bu veriler bizi, öğretmenlik mesleğinin bayanlar tarafından daha çok tercih edildiği sonucuna götürmektedir. Tablo III'de yer alan bulgulara göre öğretmen ihtiyacına cevap vermek üzere alınan, bu grup sınıf öğretmenlerinin yalnızca %23,6'sı köylerde çalışmaktadır. Tablo II'de görüldüğü gibi, araştırma anketleri uygulanırken, en az süre öğretmenlik yapan 5-10 aylık grup sadece 36 kişidir, yüzdesi 17,3'dür. Böyle bakıldığında araştırmada yer alan sınıf öğretmeni grubunun, en az bir kez ilköğretim denetçisi ile görüştüğü sonucu çıkmaktadır. Ayrıca öğretmenlerin adaylık işlemlerini, ilköğretim denetçileri yürütmektedir. Tablo IV'e bakıldığında, pedagojik formasyonsuz sınıf öğretmeni olarak atanan araştırma grubunun mezun oldukları Fakültele bakıldığında çoğunlukla İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ziraat Fakültesi, Mühendislik Fakültelerinden mezun oldukları görülmektedir. Bu Fakülteler, bölümleri ve bu bölümlerden mezun öğretmen sayıları Tablo IV'de açıkça görülmektedir. Bu verilerin de gösterdiği gibi eğitim sistemine katılan sınıf öğretmenlerinin çok değişik kaynaklardan yetiştikleri görülmektedir. Araştırmaya dahil olan 208 sınıf öğretme-

inin 11'nin, (%5,2) yüksek lisans yaptıkları, Tablo IV'de görülmektedir. Araştırma grubunda yer alan (Tablo V), 208 sınıf öğretmenin %73'ü daha önce bir işte çalıştıklarını belirtmişlerdir. Tablo VI'ya baktığımızda daha önce çalıştıkları işleri görmekteyiz. Bu işler çok çeşitlilik göstermektedir. Yalnız 10 kişinin daha önce öğretmenlik ile ilgili bir işte çalıştıkları görülmektedir. Bu da bu grupta yer alan öğretmenlerin çoğunun daha önce hiçbir sınıf öğretmenliği deneyimleri olmadığı gerçeğini ortaya çıkarmaktadır.

Tablo VII'de görüldüğü gibi araştırma grubunda yer alan öğretmenlerin %97,1'i atandıktan sonra sınıf okuttuklarını belirtmişlerdir. Hala sınıf okutanların yüzdesi 88,5'dir. Tablo VIII'de bu bulgular, hiç bir mesleki ön eğitimi olmayan öğretmenlerin öğrencilerle yüzyüze bırakıldığını göstermektedir. Nicel bir sorunun bir ölçüde çözülmüş olması, nitel sorunun geriye itildiğini göstermektedir. Bu öğretmenler deneme-yanılma yolu ile mesleği öğrenme yoluna itilmişlerdir. Tablo IX'da yer alan öğretmenlerin 115'i (%55, 5) öğretmenlik mesleğini sürdürmeye kararlı olduğunu belirtmiştir.

Tablo XI
Alan Dışından Atanan Sınıf Öğretmenlerinin Bu Mesleği Seçmeleri İle İlgili Seçeneklerin Öncelik Sıralaması

Öncelik sıralaması	f	%
Öğretmenlik mesleğini sevdiğim için	112	53.8
Öğretmenlik mesleği rahat olduğu için	63	30.5
Alanımızda iş bulamadığımız için	34	16.3
Eşimin Tercihi olduğu için	14	6.7

Tablo XII
Alan Dışından Atanan Sınıf Öğretmenlerinin Bu Mesleği Seçmelerindeki Etkenlerin Değerlendirmeye Alınma Sıralaması

Seçeneklerin değerlendirmeye alınması	f	%
Öğretmenlik mesleğini sevdiğim için	174	83.7
Öğretmenlik mesleği rahat olduğu için	127	61
Alanımızda iş bulamadığımız için	99	47.6
Eşimin Tercihi olduğu için	19	9.3

Tablo X, XI ve XII'ye baktığımızda, aldıkları eğitim dışında başka bir mesleğe yönelmelerinde 1. öncelik olarak "öğretmenlik mesleğini sevdiğim için", 2. öncelik olarak da "öğretmenlik mesleği rahat olduğu için", seçeneklerini görmekteyiz. 208 öğretmenin genel olarak bu soru ile ilgili değerlendirmesine bakıldığında "öğretmenlik mesleğini sevdiğim için",

işaretleyen 175 kişi (% 83, 7) “öğretmenlik mesleği rahat olduğu için” seçeneğini işaretleyenlerin sayısı 127 (%61) olduğu görülmektedir. Öğretmenlik mesleğinin bayan mesleği olarak görülmesi, bayanların evlendikten sonra rahat bir iş olarak bu mesleğe yönelmesi gerçeğini gözlem ve verilere göre söylememiz mümkün olabilir.

3. Sonuç ve Öneriler

Alan dışından atanan sınıf öğretmenleri bu mesleği seçmelerindeki nedenleri öncelikli olarak; öğretmenlik mesleğini sevmeleri, öğretmenlik mesleğinin rahat olması, eşimin tercihi olması, alanında iş bulamaması olarak açıklanmıştır.

Alan dışından atanan sınıf öğretmenlerinin eğitim aldıkları kaynaklar sırası ile, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (%25), Ziraat Fakültesi (%22.1), Mühendislik Fakültesi (%10.6) ve diğer fakültelerdir. 11 kişi yüksek lisans öğrenimi görmüştür.

Araştırmada yer alan sınıf öğretmenlerinin %75’i kadın olması sınıf öğretmenliği mesleğinin bayan mesleği olarak kabul edildiğinin bir göstergesidir. Bu grup öğretmenlerin %73’ü daha önce bir işte çalışmıştır. Daha önce bir işte çalışanların yalnızca 10’u öğretmenlik ile ilgili bir işte görev yapmışlardır. Alan dışından atanan sınıf öğretmenlerinin %97.1’i hiç bir yerden “pedagojik formasyon” almadan ve bir kurstan geçmeden sınıf okutmuşlardır.

Araştırmada elde edilen sonuçlara göre şu öneriler yapılabilir: Sınıf öğretmenliği eğitimi veren bölümlerde ve pedagojik formasyon kurslarında uygulamaya daha çok yer verilebilir. Alan dışından atanan sınıf öğretmenleri en az bir yıl rehber öğretmen gözetiminde derslere girebilir. İlköğretim denetçileri öğretici rollerini ön plana çıkarabilir. Alan dışından atanan sınıf öğretmenleri hizmet içi kurslarına daha sık alınarak, bu kurslarda uygulamaya daha çok yer verilebilir. İlköğretim kurumlarında hakim olan denetim anlayışını giderici çalışmalar yapılarak amacın hata bulmak değil, verim yükseltmek olduğu denetçi davranışlarına yansıtılabilir.

KAYNAKLAR

1. AKYÜZ, Hüseyin: “Öğretmen Eğitimi Konusunda Bir Öneri” **Milli Eğitim Dergisi** (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Sayı: 137, 1998).
2. AKYÜZ, Yahya: “Öğretmen Okulu Dışından İlk Kez Öğretmen Atanmasına İlişkin Orjinal Belgeler (1860-1861) ve Tarihi Gelişimi” **Milli Eğitim Dergisi** (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Sayı: 137, 1998).

3. ARAT, Mehmet Vasi: "Eğitimde Başarının Sırrı Öğretmenlerimiz ve Yetiştirilmesiyi" **Eğitim Yönetimi Dergisi** (Ankara: Pegem Yayınları, Yıl: 1, Sayı: 4).
4. ATAÜNAL, Aydoğan: "İlköğretmen Okullarına Öğretmen Yetiştirme" **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi** (Ankara: Şafak Matbaacılık, Sayı: 8, 1992).
5. BİLEN, Mürevvet: "Eğitimde Verimliliğe Öğretmenin Kişilik Özelliklerinin Etkisi" **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi** (Ankara: Şafak Matbaacılık, Sayı: 8, 1992).
6. ERDEN, Münire: "İlköğretim Öğretmeni Yetiştirme Programının Pedagojik Formasyon Derslerinin Geliştirilmesine Yönelik Bazı Öneriler" **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi** (Ankara: Şafak Matbaacılık, Sayı: 8, 1992).
7. KIRBIYIK, Halil: "Öğretmen Yetiştirme" **Milli Eğitim Dergisi** (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Sayı: 137, 1998).
8. KOÇAK, Kemal: "İlköğretimde Öğretmen Yetiştirme ve İstihdamı" **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi** (Ankara Şafak Matbaacılık, S. 8, 1992).
9. TOT, Türkay: "Öğretmenlik Mesleğinin Öğretmenlerin Gereksinimlerini Karşılama Düzeyi" **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi** (Ankara: Pegem Yayınları, Yıl: 3, Sayı: 2, 1997).
10. TURGUT, İhsan: "İlköğretimde Nitelik Sorunu" **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi** (Ankara: Şafak Matbaacılık, Sayı: 8, 1992.).